

ZAJÍMAVÉ LICHENOLOGICKÉ NÁLEZY III.

Interesting records of lichens, III

Ondřej P e k s a (ed.)

Západočeské muzeum v Plzni, Kopeckého sady 2, CZ-301 00 Plzeň, e-mail: opekza@zcm.cz

Kritéria pro zařazení příspěvků a způsob jejich citování je uveden v prvním vydání rubriky (Bryonora 32: 24). Lokality byly ponechány v původním znění s drobnými úpravami. (Style of citation described in Bryonora 32: 24.)

Cyphelium notarisii (Tul.) Blomb. & Forssell (A. Guttová, M. Kukwa & A. Lackovičová)

- Czech Republic, S Moravia, distr. Břeclav, basin of the river Dyje, 2 km SE of Pohansko, near the castle Lány, old oaks in open field, on wood of dead *Quercus* sp., alt. 150 m, 12.10.2001, coll. A. Guttová, M. Kukwa 1282 & A. Lackovičová (SAV- c. ap., UGDA-L-12134 – c. ap.; hb. Palice 5794 – PRA – c. pycn.).

Nový druh pro ČR. Díky přítomnosti rhizokarpové kyseliny je stélka svítivě žlutozelená, přesto se jedná o relativně nenápadný korovitý lišejník. Velmi se podobá boreálně-montánnímu druhu *C. tigillare*, který se však liší kromě askospor částečně také svou ekologií. *C. notarisii* roste spíše na prachem impregnovaném dřevě od nížin do vysokých hor a přirozeně bývá nalézán především v doubravách. Ekologii druhu ve Švédsku podrobně rozebírají Areskoug & Thor (2005) a mezi studovanými položkami je dokonce i zmínka o České republice. Uvedený Nádvoříkův sběr však pochází od Čopu, z pomezí Zakarpatské Ukrajiny a Slovenska.

Fuscopannaria leucophaea (Vahl) P.M.Jørg. (J. Kocourková & J. Vondrák)

- Czech Republic, distr. Benešov, SE of Zruč nad Sázavou, 1 km N of Bernartice, S of Švihov water reservoir, alt. 380 m, 49°41'3"N, 15°8'2"E, on serpentine rock outcrop above bank, 14 May 2005, coll. J. Kocourková & W. v. Brackel (PRM 908221).
- Czech Republic, distr. Cheb, Toužimská vrchovina Highland, NE of Mariánské Lázně, 1.5 km N of Sítiny, Planý vrch Mt., 50°02'12,4"N, 12°45'41,2"E, on partly shaded serpentinite rocks in pine forest, 13 October 2005, coll. J. Kocourková & W. v. Brackel (PRM).
- Czech Republic, distr. Benešov, between towns Vlašim and Humpolec, SSE slope above Švihov water reservoir, 49°41'18,7"N, 15°05'57,6"E, perialpine pine forest, on serpenite rock ca 5 m above water, alt. 400 m, 15 October 2006, coll. J. Kocourková (PRM).
- Czech Republic, distr. Cheb, Slavkovský les upland, Mariánské Lázně, serpentinite outcrop close to protected area "Vlček", alt. 800 m, 1995, coll. P. Šimek (CBFS 3233).
- Czech Republic, distr. Český Krumlov, Blanský les Mts, Křemže, Holubov, locality "Holubovské hadce", alt. 470 m, 48°53'40"N, 14°20'20"E, on serpentine rock, 9 June 2004, coll. J. Vondrák (CBFS 1968).

Výskyt tohoto cyanofilního lišejníku byl z České republiky zaznamenán již ve 20. letech 19. století P. M. Opizem a W. Mannem a posléze byl udáván dalšími autory, poměrně často např. J. Suzou v první polovině 20. století (cf. Vězda & Liška 1999). Od poloviny 20. století existuje jen málo údajů: Vězda (1957): vápnité substráty v Moravskoslezských Beskydech; Vězda (1972): hadce u Raškova na Šumpersku; Vězda (1998): hadce a amfibolity v údolích Jihlavy a Rokytne; Vondrák & Palice (2004): bazemi obohacená rula v Pošumaví; Šoun & al. (2006): hadce ve Žďárských vrších. Vyskytuje se na neutrálních a bazických horninách, na stanovištích s vysokou humiditou nebo na mírně oplachovaných skalách, často společně s *Normandina pulchella*. V Červeném seznamu ČR (Liška & al. 2008) je *F. leucophaea* řazena do kategorie zranitelných druhů (VU).

Leptogium rivale Tuck. (J. P. Halda & Z. Palice)

- Czech Republic, E Bohemia, Krkonoše Mts, Úpská jáma corrie, "Horní úpský vodopád" waterfall, 50°44'10"N, 15°43'E, on more-less submerged granitic rock, alt. 1300-1320 m, 27.7.2001, coll. J. Halda 4923 & Z. Palice 6639 (hb. Halda, PRA).

Jedná se vlastně o potvrzení jediné naší historické lokality význačného hydrofilního lišejníku v Úpské jámě objevené V. Kuřákem, který však svůj nálezy nepublikoval. Kuřák tento lišejník

možná sbíral na více mikrolokalitách v oblasti Úpského pramene a (?horního) Úpského vodopádu. Datovaný sběr (rok 1934) je pouze jeden ze dvou citovaných dokladů (podrobnosti viz Guttová 2000).

Leucocarpia biatorella (Arnold) Vězda (J. P. Halda & Z. Palice)

- Czech Republic, North Moravia, E Sudetes, Jeseníky Mts, Studénková hole /Červená hora/ Mt., W side of the crest, 50°08'44.6"N, 17°08'08.6"E, on humus in crevice of W-facing overhanging calcareous-schist rock-outcrop, alt. 1315 m, 16 October 2007, coll. J. Halda & Z. Palice 11754 (PRA).

Nový druh pro ČR. Překvapivě od nás nebyl dosud uváděn, i když zkoumanou lokalitu již dříve navštívili J. Suza a A. Vězda a jedná se o dobře poznatelný pyrenokarpní druh (díky jeho ekologii a relativně velikým nepigmentovaným peritéciím a zdřovitým askosporám). Gilbert (1996) statut tohoto taxonu zpochybňuje a uvažuje, že se může jednat o tzv. albinomorfu druhu *Polyblastia gelatinosa* (= *Agonimia gelatinosa*), který byl již z této lokality dříve udáván (Vězda 1960: 257, sub *Polyblastia nigrata*). K vyřešení problému by mohla napomoci molekulární data.

Normandina pulchella (Borrer) Nyl. (J. Kocourková)

- Czech Republic, Central Bohemia, distr. Benešov, SE of Zruč nad Sázavou, 1 km N of Bernartice, S of "Švihov" water basin, above bank, alt. 380 m, 49°41'3"N, 15°8'2"E, on serpentine rock outcrop, 14 May 2005, coll. J. Kocourková & W. v. Brackel (PRM 908221).
- Czech Republic, distr. Benešov, between Vlašim and Humpolec, SSE exposed slope above Švihov water basin, 49°41'18.7"N, 15°05'57.6"E, perialpine pine forest, on serpentine rock ca 5 m above water, alt. 400 m, 15 October 2006, coll. J. Kocourková (PRM).

Normandina pulchella je oceánický druh, v rámci kontinentu s těžištěm v západní a jižní Evropě. V České republice se velmi vzácně vyskytuje v lokalitách s vysokou vzdušnou vlhkostí. V minulosti byl dosti hojný na Moravě, avšak inventarizační průzkumy (A. Vězda, os. sděl.) ukázaly, že druh zcela vymizel. *Normandina pulchella* obvykle porůstá mechy na kmenech stromů či na skalách, nejčastěji je nalézán na játrovkách rodu *Frullania*. Ve středních Čechách se jedná o první nálezy, další současné lokality se nachází v Pošumaví, na hadcových výchozech v údolí Holubovského potoka pod Kletí (Liška, Palice & Dětinský 1998) a na Šumavě (např. Palice 1998). Na obou nově uváděných lokalitách se druh vyskytuje společně s *Fuscopannaria leucophaea*. V Červeném seznamu ČR (Liška & al. 2008) je řazen do kategorie ohrožených druhů (EN).

Peltigera venosa (L.) Hoffm. (J. P. Halda & Z. Palice)

- Czech Republic, North Moravia, E Sudetes, Jeseníky Mts, Velká kotlina – Vitáskova rokle, 50°03'22.43"N, 17°14'08.30"E, 1220 m n. m., 15.10.2007, not. J. Halda & Z. Palice.

Hávnatka žilnatá (křivožebrá) je drobný lupenitý lišejník tvořící často plodnice a cefalódie skryté na spodní straně stélky. Dříve se jednalo v ČR o relativně hojný druh (cf. mapa in Liška, Dětinský & Palice 1998). Jeho výskyt však během posledního půlstoletí u nás nebyl potvrzen. Překvapivý objev se udál ve Velké kotlině pod Šmardovou stěnou, kde bylo napočítáno 5 malých stélek (do 3 cm). Dvě z nich tvořily plodnice. Nález byl zdokumentován (fotoarchiv J. P. Halda).

Physcia dubia (Hoffm.) Lettau (B. Wagner)

- Česká republika, České středohoří, Litoměřice, plodná stélka na čedičové skalce na poli mezi vesnicemi Knobloška a Michalovice, ca 300 m n. m., 11.10.2006 (herb. Wagner).

Liška (1980) uvádí 3 lokality tohoto lišejníku s apotécií a zdůrazňuje, že plodnice jsou u něho velmi vzácné.

Protopannaria pezizoides (Weber) P.M.Jørg. & S.Ekman (J. P. Halda & F. Bouda)

- Česká republika, CHKO Jeseníky, Velká kotlina – Vitáskova rokle, 50°03'22,81"N, 17°14'07,56"E, 1290 m n. m., 21.9.2007, leg. J. Halda & M. Zmrhalová (JPH 6984).
- Česká republika, Národní park Šumava, Povydí, ca 300 m po žluté turistické značce od Turnerovy chaty na bázi *Salix caprea*, ca 830 m n. m., 21.10.2006, leg. F. Bouda (FB 291).

Výskyt tohoto kdysi na našem území hojného lišejníku byl recentně potvrzen pouze z těchto dvou uvedených lokalit.

Pseudosagedia byssophila (Körb. ex Hepp) Hafellner et Kalb (J. Kocourková)

Porina byssophila (Körb. ex Hepp) Zahlbr. [Servít 1910: 8, na vápencích na Hradě (Blansek) u Macochy; Suza 1925: 41 – tabulka]

– Czech Republic, South Moravia, distr. Blansko, Suchý žleb valley, Kateřinská jeskyně cave, on S-exposed but shady calcareous wall, alt. 400 m, MTB 6766 A, 17 May 2003, coll. J. Kocourková (PRM).

Suza (1925) pouze cituje Servítův nález, v jeho herbáři (PRM) není žádný doklad tohoto druhu z území České republiky. Současný výskyt byl zjištěn na lokalitě velmi blízké historickému nálezu, ca 500 m vzdušnou čarou. Druh je charakterizován epilitickou stélkou tenkou až areolkovitou, s K– reakcí a 4–8 buněčnými hyalinními spórami 18–30 × 5–6 μm (v našem sběru 4–6 buněčné, 18–24 × 3–6 μm). Podobná *P. linearis* má spóry pravidelně 4 buněčné, 18–30 × 3–5 μm velké. Oba druhy mají stěnu peritecií vínově hnědou, K+ modrozelenavou. Oba druhy jsou horské až vysokohorské, což svědčí o inverzní povaze klimatu v lokalitě současného nálezu.

Druhá lokalita v České republice.

Toninia taurica (Szatala) Oxner (J. Kocourková)

– Czech Republic, Southern Moravia, Moravský kras Protected Landscape Area, distr. Blansko: 2 km W of Vilémovice, Vývěry Punkvy nature reserve, Suchý glen, locality "Mastný flek", alt. 430 m, 49°21'40"N, 16°43'10"E, S-facing slope with Antherico-Coryletum, over rock and bryophytes, 16 May 2003, coll. J. Kocourková (PRM 907116).

Druh byl dosud sbírán v České republice pouze jednou. Je znám ze starého Petrakova sběru Fl. Bohem. Morav. 2.2.81 (BM p.p.; non DUKE) z 19. stol. z jižní Moravy (Timdal 1991).

Druhý nález v ČR.

Poděkování

Část předložené práce (J. Kocourková) byla vypracována za finanční podpory Ministerstvem kultury ČR (MK00002327201).

Literatura

- Areskoug V. & Thor G. (2005): Distribution, status and ecology of the lichen *Cyphelium notarisii* in Sweden. – *Annales Botanici Fennici* 42: 317–326.
- Gilbert O. L. (1996): The occurrence of lichens with albino fruit bodies (ascmata) and their taxonomic significance. – *Lichenologist* 28: 94–97.
- Gutová A. (2000): Three *Leptogium* species new to Central Europe. – *Lichenologist* 32: 291–293.
- Liška J. (1980): Doplňky k rozšíření některých lišejníků v ČSSR. – *Zprávy Československé Botanické Společnosti*, 15: 73–78.
- Liška J., Dětinský R. & Palice Z. (1998): A project on distribution changes of lichens in the Czech Republic. – *Sauteria* 9: 351–360.
- Liška J., Palice Z. & Dětinský R. (1998): Změny v rozšíření vzácných a ohrožených lišejníků v České republice I. – *Příroda*, Praha, 12: 131–144.
- Liška J., Palice Z. & Slavíková Š. (2008): Checklist and Red List of lichens of the Czech Republic. – *Preslia* 80 (in press).
- Palice Z. (1998): Lišejníky přirozených a polopřirozených lesních porostů na Šumavě: (1) Ždánidla. – *Silva Gabreta* 2: 53–58.
- Servít M. (1910): První příspěvek k lichenologii Moravy. – *Zprávy Komise na přírodovědné prozkoumání Moravy, sect. bot.*, Brno, 6: 1–83.
- Suza J. (1925): Nástin zeměpisného rozšíření lišejníků na Moravě vzhledem k poměrům evropským. – *Spisy Přírodovědecké Fakulty Masarykovy University Brno* 1925/55: 1–152.
- Šoun J., Halda J., Kocourková J., Liška J., Palice Z., Peksa O., Slavíková-Bayerová Š., Svoboda D., Uhlík P. & Vondrák J. (2006): Lišejníky zaznamenané během 16. bryologicko-lichenologických dnů v Kameničkách (CHKO Žďárské vrchy, 2.-5.10.2003). – *Bryonora* 38: 39–47.
- Timdal E. (1991): A monograph of the genus *Toninia* (*Lecideaceae*, *Ascomycetes*). – *Opera Botanica*, Copenhagen, 110: 1–137.
- Vězda A. (1957): II. příspěvek k lichenologii moravskoslezských Beskyd. – *Přírodovědný sborník Ostravského kraje* 8: 59–63.

- Vězda A. (1960): K lišejníkové flóře Hrubého Jeseníku (Sudeti orient.) [Zur Flechtenflora des Altvatergebirges (Sudeti orient.)]. – Přírodovědný časopis slezský, Opava, 21: 255–270.
- Vězda A. (1972): *Haplocarpon nadvornikianum* Vězda sp. n. – Preslia 44: 208–212.
- Vězda A. (1998): Flóra lišejníků v oblasti vlivu energetické soustavy Dukovany-Dalešice. – Přírodovědný sborník Západoomoravského muzea Třebíč 30: 77–120.
- Vězda A. & Liška J. (1999): Katalog lišejníků České republiky. – Institute of Botany, Academy of Science of the Czech Republic, Průhonice. [283 pp.]
- Vondrák J. & Palice Z. (2004): Lichenologicky významná lokalita Zábrdská skála v Prachatickém Předšumaví. – Bryonora 33: 22–26.